

Na moři

Josep Pla

Z katalánštiny přeložila Jaroslava Marešová

V předmluvě knihy *Aigua de mar* (Mořská voda) se Josep Pla svěřuje, že se literatuře mohl věnovat systematicky jen do pětadvaceti. Novinařina, kterou se poté začal živit, byla svou povahou jiná. Jeho narativní texty začaly prostupovat další žánry. Soubor povídek s námořní tematikou vyšel v roce 1966 jako jeden ze svazků sebraného díla. V následující ukázce se vydáte lodí ze Solléru do Barcelony. Uvařte si tedy silnou kávu a připravte se na bezvětrí.

Časně z rána jednoho zářijového dne – šestnáctého nebo sedmnáctého, pokud se nepletu – roku 192... jsme na palubě malé šestimetrové jachty *Rufi* vyrazili ze sóllerského přístavu. Plánovali jsme přistát v Barceloně v podvečer. Ze Sólléru do Barcelony je to vzdušnou čarou přibližně devadesát mil. Nic zvláštního. Naše loďka byla však až příliš stísněná.

Kapitán Martinet před vyplutím servíroval černou kávu výtečné kvality. Na těchto malých bárkách se spí, pokud člověk není moc unavený, dost nepohodlně. Všechno je v nich úzké, přesně odměřené a strašlivě tuhé. Na moři je pak příjemný jen vánek na zádi, protivítr už milý není; krom toho je všechno, a obzvláště voda, neproniknutelně tvrdé. Díky kávě jsme se vzchopili, i naše prázdné, smutné žaludky pookřály.

Káva na moři! Jak skvělé! Jeden z nejpodařenějších námořnických objevů je tento: vypít na počátku dne na lačno silnou černou kávu s troškou cukru. Nápoj má téměř okamžitý účinek: váš duch se rázem upne na okolní svět, vše kolem vás fascinuje a zrak se vám leskne. Čili přesný opak onoho nažloutlého vláčného utlumení, jež způsobuje káva

s mlékem. Zrychlené bušení srdce nabudí smysly. Roztržitý stav po opuštění postele se vytratí a najednou se cítíte být zcela připraveni. Znovu se sami sebe přestáváte ptát, zda život není jen dokonalá fraška – únavná a beze smyslu. Dva doušky kávy vás na moři naladí na začátek nového dne plného tajemství.

(...)

Rozhodli jsme se vyrazit přímo. Vybaveni mapou a kompasem jsme přídí směřovali rovnou k Barceloně. Napnuli jsme hlavní plachtu a kosatku. Foukal úplně neznatelný větřík, jak jachta nabrala rychlost, plachty se jen tak zatřepotaly. Zatímco si slunce postupně zabíralo moře i zem, bezvětrí a ticho houstlo. Joanot, Martinetův syn (osmnáctiletý chlapec, který pracoval jako pomocník na palubě barcelonských lodí), se chopil kormidla. Nás ostatní takové počasí zaskočilo. Všichni jsme v hloubi duše nejasně tušili, že jsme na Mallorce pobývali nadmíru dlouho, příliš jsme otáleli a že už je na plavbu do Barcelony s tak drobným plavidlem dost pozdě. V září není na moři nic jisté. Nevyhnutelně se schyluje k podzimní rovnoden-

nosti. Podzim ale může přijít o deset dní dřív, stejně dobře jako o deset dní později. Oněch devadesát mil, které bychom prvního srpna urazili jako po másle, se teď před nás stavělo s otazníkem. A tak jsme se plavili mlčky. Jen motor řval na celé kolo. Martinet seděl na obrubě na zádi, a když viděl, že k němu jdu, malinko se pou-smál.

„Zatím je počasí dobré. Bezvětrí...“ poznamenal.

„To vidím.“

„Musíme počkat. Ještě se nevyčasil.“

„Těžko říct, jak bude.“

„To ano! Musíme počkat, co se z toho vyklube... S jistotou nejde říct nic.“

Martinet vůbec neměl chuť se vybavovat. Zapálil si cigaretu, zvedl se ze svého místa a odebral se na příď. Za chvíli jsem viděl, že zapnul vaříč, který nám sloužil jako sporák, a chystal se očistit zubatce, kterého jsme koupili v Sólleru. Hodil odpad do moře a tu se stalo něco neočekávaného: přestože jsme už byli dvě nebo tři míle od pobřežních úbočí, zahlédli jsme přilétat nepočtené hejno racků – nalétli nad příď *Rufiho* jako malá letecká eskorta. Martinet je s úsměvem pozoroval. Mrštil do vody další zbytky a ptáci se pro ně potopili s dychtivostí jim vlastní. Jejich hlavní činností muselo být sledování lodí. Drželi se nás velmi dlouho a přibližovali se až k samé obrubě. Vypadalo to, že nám dělají společnost.

Racek chechtavý není vůbec hezké zvíře. Racek mořský tím méně. Je to věčně hladový a velmi silný pták, ovšem mně se líbí, protože ve mně vyvolává pocit svobody – rád bych takovou svobodu někdy zažil, ale nikdy jsem ji nemohl a ani nebudu moci doopravdy pocítit.

Ptáci mne okouzlili. Sledovali nás, létali sem a tam, chvílemi plachtili, pohledem stále upřeným dolů sledovali, zda něco nespadne do moře. Jestliže se tak stalo nebo když Martinet jen naznačil, že něco háže, všichni se vrhli v šíleném, bouřlivém zmatku střemhlav do moře. Pokud něco ukořistili, hádali se o to s nezvyklou lačností a voda kolem jen vřela. Téměř vždy si ubohý kus zbytků odnesl ten nejvychytralejší pták, který nejprve jen sledoval boj probíhající mezi jinými dvěma. Potom couval, dával se na ústup, aby si kořist pohodlně zhltnul. Často se ovšem zezadu objevil další a ten mu ji pak vyfoukl z příliš důvěřivého zobáku. Nebyla to vůbec výchovná podívaná. Když se ptáci potopili kvůli falešnému posunku, vynořili se z vody smíření. Podvod je však neodradil. Nepřestávali *Rufiho* sledovat, jako by se s tím, že zdání někdy klame, zkrátka muselo počítat.

Při pohledu na racky mne napadlo, jak rozsáhlou literární tvorbu tito ptáci podnítili. Možná se kvůli nim ne-

popsalo tolik papíru jako kvůli slavíkovi: slavíka totiž opěvovaly všechny literární školy, zatímco racka jen romantici, sloužil jako symbol všech možných povrchních pocitů. Co do oblíby za ním stojí vlaštovky a *ex aequo* s nimi sovy. Kdyby na nás spadla knihovna se všemi díly, kterým byli inspirací, dopadlo by to s námi, přestože se jedná o tak okřídlenou látku, velmi špatně. Představy, které vyvolávají, posloužili k objasnění lidských pocitů. Zároveň je také, chladně a svým obvyklým slovníkem, popsali přírodovědci. O jejich skutečném životě však víme velmi málo, vlastně vůbec nic.

(...)

Rackové nás bavili dost dlouho. Potom se rozlétli a opustili nás.

Mezitím jsme urazili několik mil za naprostého, vskutku zvláštního bezvětrí. Počasí se změnilo, ovzduší teď bylo jako z měkké vaty, tiché a nevýrazné. Nebe pokrily nízké bílé mraky. Modř moře nabrala lehce šedý odstín. Pomalu se stmívalo. Obzory se rozostřily a nakonec ztratily. Břehy Mallorky už nebylo vidět. Její vysoké severní pobřeží, které ještě před chvílí plulo jako nafialovělý oblak mezi nebem a zemí, nám zmizelo z dohledu. Naprosté bezvětrí a klid moře byly opravdu zarážející. Ne-foukal vítr, ráhno se ani nepohnulo a *Rufi* plul s mrtvými plachtami poháněn řvoucím motorem, jehož pravidelné bušení šlo na nervy.

Martinet seděl na zádi a kouřil. Koutkem oka sledoval počasí. Někdy vypadal spokojeně, jindy ne tolik. Pokaždé když jsem se na něho tázavě podíval, odpověděl mi:

„Bezvětrí!“

Moje přítomnost na *Rufim* byla oprávněná, byl jsem totiž pozván. Když mne můj přítel Mascarell vybědl, abych s ním u pobřeží Mallorky strávil měsíc či dva na jeho malé jachtě, stálo mne trochu přemáhání jeho pozvání přijmout. Říká se, že moře lidi spojuje, ale to jsou jen povídačky z dob krále Klacka. Dlouhá samota dvě lidské bytosti nikdy nespojila. Spíš je rozdělí, postaví proti sobě a znepřátelí. Nakonec jsem souhlasil, protože přijímat příležitosti tak, jak v životě přichází, je užitečné a poučné. Ve chvíli, kdy jsem Mascarellovi sdělil své rozhodnutí, jsem měl pocit, že to bude poslední dobrodružství, které spolu zažijeme. Ve skutečnosti jsem se mýlil.

Mascarell se projevil jako dokonalý hostitel. Během pobytu na Mallorce nás ani nenapadlo ztěžovat a znepříjemňovat si navzájem život. On si šel po svém a já také. Někdy jsme mluvili sedm nebo osm hodin v kuse, jindy jsme se neviděli celé dva nebo tři dny nebo jsme se setkali jen na zádi *Rufiho* u jídla. Nesnažil se mne přesvědčovat o svých

názorech, ani já jsem neměl potřebu nutit mu ty své. Vyrazili jsme z Barcelony spolu a spolu se také vrátíme; většinou to bývá naopak. Po takových dobrodružstvích lidé končí rozhádaní a vrací se pak s kyselým výrazem na tváři, jeden na zádi a druhý na přídi poštovní lodi.

Mascarell, svobodný a bohatý mladík (vlastnil se svým bratrem textilní továrnu), byl nemocný a lékaři mu doporučili dlouhý odpočinek. Jelikož byl velký milovník moře a blázen do rybaření na udici, vzal radu lékařů jako zásah prozřetelnosti. Doktoři mu navrhovali přesně to, co se bez úspěchu pokoušel uskutečnit již patnáct let. Proto koupil *Rufiho*, nechal z něj bez přehnaných nároků udělat výletní loď a pozval mne na několik týdnů na Mallorku.

„A co budeme na Mallorce dělat?“ zeptal jsem se.

„Já budu chytat ryby, a jestli budu mít náladu, zkusím pobyt využít a prodat také nějaké naše výrobky. Máme zákazníky v Palmě...“

„Říkal jsem si. Jistě také máte další v Manacor, v Sólleru a možná i v Andratxi...“

„Jestli tě to zajímá, podívám se...“

„Není třeba. A co budu dělat já?“

„To, co zřejmě děláš pořád: psát, povídat si a lelkovat...“

Na palubě *Rufiho* jsem se ocitl právě díky této větě.

Během zpáteční cesty toho Mascarell moc nenamluvil. Martinetovi zcela důvěřoval a jako správnému Mallorčanovi mu přisuzoval dokonalou znalost vod, v nichž jsme se plavili. A tak se ani neobtěžoval s pozorováním počasí.

Ponořil se do četby *Plavebních pokynů* pro západní Středomoří a podle mapy, kterou, jak jsem zahlédl, měl před sebou otevřenou, pročítal zrovna popis Lviho zálivu.

Den byl pošmourný a ospalý a mně se v jedné chvíli zdálo, že se počasí až příliš podepisuje na *Rufiho* plavbě a na členech posádky. Sedl jsem si na kokpit s úmyslem popovídat si chvíli se svým přítelem.

„Poslyš, Mascarelli!“ ozval jsem se.

„Budeš muset víc křičet. Přes ten příšerný motor není nic slyšet.“

„Chtěl jsem se jen zeptat na jednu takovou hloupost. Tobě se líbí moře?“

„No, ano. Co bys chtěl slyšet?“

„Jistě. Tušil jsem, že mi odpovíš, že máš moře rád. A povíš mi, proč lidé, kteří žijí ve Středomoří, mají moře tak málo rádi? Ve skutečnosti ho neměli rádi nikdy. Pokud se máme řídit tím, co se píše v knihách, a nechci být vůbec pedantský, pak má tahle louže naprosto zásadní význam. Základ naší civilizace se zrodil právě tady. A vidíš, lidem, kteří tu na pobřeží žijí, moře stačí dva nebo tři týdny v létě, a to vždycky jen ze souše, jako hezká podíváná.“

„Kam tím míříš?“

„Chvilku se nad tím zamysleme. Vypluli jsme ze Sólleru do Barcelony na téhle malé jachtě, která si sice vede směle, ale je nicotná jako skořápka ořechu. Už se plavíme několik hodin. Nacházíme se nějakých dvacet nebo třicet mil od břehů Mallorky. Nevidíme nic víc než nebe a vodu. Možná proto, že plavba je tak příjemná a počasí dobré, neuvědomujeme si, jak bezvýznamná je bárka, která nás veze. Byla by jistě velká škoda nechat se sežrat některou z těch malých či velkých oblud, které obývají tyto vody. Jak na to pomyslím, naskakuje mi husí kůže...“

Martinet, který stál hned vedle, se na mne pobaveně zadíval. Mascarell se nejdřív tvářil vážně, ale když viděl, že se Martinet směje, dal se do smíchu také.

„Pokračujme. Zprvče moře vzbuzuje strach. To se nedá popřít. A potom, omlouvám se, ale musí to být řečeno, vyvolává cosi jako odpor. Dokonce i v těch nejhezčích okamžicích, třeba když na palubě jíte chutnou rýži, moře nepřestává být nestvůrné. Dává přesně, snad i fyzicky, pocítit, jak vypadal prvotní kosmos. Ona koloidní povaha, která je moři vlastní, plastická viskozita, jež věci v tomto prostředí obklopuje, z určitého hlediska připomíná kvintesenci života. Poměrme obrovský rozměr moře metrem lidského života: pocít vlastní nepatrnosti, který před ním zakoušíme, se podobá tomu, co cítíme při pomyslení na molekuly rozptýlené v prostoru. Jakákoli úvaha o moři pak nutně vede k úvahám o smrti, o konečném rozkladu. Největším divem hlubin, jak napsal Conrad, je jejich nevyzpytatelná krutost.“

„To musíš vědět nejlépe ty, ty jsi přece jednou ztroskotal...“

„Uvažujme dále s hlavou dočista chladnou. Instinktivní pocit hrůzy, který moře vyvolává, podle mne nejlépe vystihuje představa, že člověk může být sežrán rybami. Některé z nich mají obrovskou hlavu i tlamu. Ty určitě vytrhávají velká sousta a hltají je, ale jsou i jiné druhy ryb: takové, co mají tlamu jako trubičku a maličké zuby, asi jedí úplně klidně a jemně, jako by svá sousta vsávaly nebo oždibovaly. A právě tyhle ryby se mi nejvíc hnusí.“

„Ano, přesně.“

„Děsí mě představa, že těla mnohých lidí, jejich mozkovou hmotu, vysály tyto ryby svými trubkovitými ústy připomínajícími hlaveň ručnice. Asi mi řekneš, že je to absurdní obava a že je vcelku jedno, jak bude člověk sežrán. Každopádně...“

„Moře je posvátné.“

„Přesně tak. Tomu věřili lidé už ve starověku. Když tehdy stáli před něčím, z čeho měli strach, prohlásili to za posvátné. Mohla by se sestavit antologie názorů starověkých autorů na moře. Určitě by byla velmi zábavná. Sókra-

tés, bezpochyby důležitá osobnost pocházející z břehů našeho moře, se soustavně odmítal nalodit. Na souši, v bitvě u Platají, sehrál jistou úlohu, kterou dnes, abychom se nezdržovali, nazýváme hrdinstvím. Pro dobrodružství na moři byl však příliš zbabělý. Říkával, že lidi, kteří se vydávají na moře, dokáže pochopit jen tehdy, pokud je v sázce obrovský výdělek, takový, jež není v lidských silách odmítnout. Tahle myšlenka přetrvala až do našich dní, kdy lodě pohání stroje. Plinius Starší, který se jako koloniální úředník plavil po mořích Římské říše, tvrdil, že bezmezně pošelilá lidská bytost není spokojená s pohřbíváním do země, a tak chce vyzkoušet jako hrobku moře. A v životě Pavla z Tarsu, později svatého Pavla, vskutku udivuje, jak bezstarostně se vydával na moře a kolik bouří a ztroskotání dokázal přežít. To je ve starověkém světě nový feno-

mén, příznak zásadní revoluce, kterou v duších mnoha lidí podnítil tento velký a hluboký muž.“

„Moře je jedno obrovské pohřebiště...“

„Jistě. Ale je to hlavně jediné pohřebiště, které ještě nebylo znesvěceno. Od určité hloubky nelze jeho klid narušit. Kostí mužů a žen všech dob byly příčinou těch nejnasilnějších a nejkrutějších lidských střetnutí. Kolik takových jsme v naší době zažili jen my! V moři se vše stává nedotknutelným, neuchopitelným. Vše se v něm rozptýlí a není pak k nalezení. Moře je posvátné, protože vzbuzuje hrůzu, vzdoruje nám a rozprostírá se před námi zahaleno neproniknutelným tajemstvím. A pouze dvě nebo tři píďe od kraje paluby *Rufiho*, na němž se plavíme, milý Mascarelli, to tajemství skutečně žije.“

Originál: Pla, Josep. *Aigua de mar. Una tria*.
Barcelona: Labutxaca, 2011. 281–295.

JOSEP PLA

Josep Pla se narodil roku 1897 v katalánském Palafrugell. Na univerzitě v Barceloně roku 1919 absolvoval práva. Většinu života se živil jako novinář, díky tomuto povolání také podnikl mnoho cest po Evropě, Americe a Blízkém východě. Během španělské druhé republiky působil v Madridu jako parlamentní zpravodaj pro deník *La Veu de Catalunya* (Hlas Katalánska), po vypuknutí občanské války odešel do Francie. Po návratu v roce 1939 se stáhl na čas do ústraní a žil na různých místech Katalánska. Od roku 1956 pracoval na vydání svého kompletního díla, které čítá čtyřicet šest svazků. Zemřel roku 1981. Bývá označován za nejpłodnějšího

a zároveň nejčtenějšího katalánského spisovatele všech dob. Jeho rozsáhlé dílo zahrnuje sbírky povídek, např. *Aigua de mar* (Mořská voda, 1966), cestopisy, např. *Cartes de lluny* (Dopisy z daleka, 1928), a částečně autobiografické prózy, jako třeba slavný *Quadern gris* (Šedivý sešit, 1966).

JAROSLAVA MAREŠOVÁ

Jaroslava Marešová (*1984) pochází z Vyššího Brodu. Na FF UK vystudovala hispanistiku, v současné době pokračuje tamtéž doktorským studiem oboru románské literatury. Pracuje jako knihovnice, vyučuje španělštinu.